

LA JUNTA DE CONTRAFURS: UNS INICIS CONFLICTIUS

RESUM

La Junta de Contrafurs fou una institució creada en les corts de 1645, amb la finalitat de denunciar les transgressions de la legislació foral i exigir-ne la corresponent reparació. Constituïda per representants dels tres estaments havia tingut uns precedents que es remunten al regnat de Felip II. Els seus inicis a mitjants del segle XVII van coincidir amb un moment especialment conflictiu a causa de la guerra de Catalunya. L'actitud dels poders reials va estar marcada per una gran intransigència vers les reivindicacions estamentals de manera que cap dels contrafurs denunciats amb les primeres ambaixades fou resolt favorablement per la corona.

ABSTRACT

This *Junta de Contrafurs* is an institución founded in the Parliament of Valencia in 1645, with the aims of reporting the transgressions against the *Foral* legislation and demanding the correspondent mendings. It was constituted by members of the three states and it had its precedent during the kingdom of Philip II.

The *Junta de Contrafurs* was established in the middle of the XVII century mean while the war of Catalonia was going on this was a period of conflicts.

Intransference was the attitude of the authorities to the states claims that is why none the reported *contrafurs* was advantatgeously resolved by the crown.

Les Corts de 1645, celebrades en un difícil context per a la monarquia de Felip IV, havien concluït amb l'oferta d'un servei militar, que implicava la constitució d'una junta d'electes dels tres estaments (la Junta del Servei), que després tindria una continuïtat durant la segona meitat del segle XVII. Així mateix entre els furs presentats destacaven una sèrie de capítols, que significaven la consolidació d'un altre organisme permanent, fora de corts, per a la denúncia dels contrafurs comesos, i per a exigir llur reparació; es tractava d'una junta d'electes, la Junta de Contrafurs, formada per 18 membres, sis per cada estament,

---

* Departament d'Història Moderna. Universitat de València.

a més dels tres síndics¹.

Llarg havia estat el procés per arribar a la constitució d'aquest organisme; cal remuntar-se al regnat de Felip II per a detectar, en els furs i actes de cort, la preocupació estamental per articular uns mecanismes que asseguraren la reparació dels cada vegada més freqüents contrafurs.² No anem a insistir en la política de Felip II envers els països catalano-aragonesos; de sobra són conegudes les aportacions de Joan Reglà o Sebastià Garcia³, sobre el període, o els matisos d'Ernest Belenguer⁴ sobre la cronologia del "viratge" filipí; sols insistirem en el fet que la política autoritària de la monarquia, paral·lela a un progressiu absentisme reial, obligaren a les institucions forals a una contínua transformació interna per a fer front als successius problemes polítics. Són simptomàtiques les conseqüències de l'evolució política de la màxima institució foral: les Corts.⁵ Encara que abolides formalment amb els decrets de Nova Planta, havien deixat de convocar-se, precisament des de 1645, i abans havien patit una sistemàtica mediatització, per part de la monarquia, en les poques ocasions en que foren convocades. No per aixó llurs funcions, de justícia (reparació de contrafurs), legislatives (rei juntament amb els braços) i finaceres (prestació de serveis), havien deixat d'exercir-se abans i després de 1645, ara bé amb uns condicionants, cada vegada més desfavorables, per a la societat estamental valenciana; al pas del temps algunes d'aquestes funcions no estaven lligades o vinculades a les altres; es a dir els serveis acabarien per no estar condicionats a l'acceptació reial de la legislació proposada pels estaments i a la reparació dels contrafurs efectuats. Les corts de 1645 serien una fita important d'aquest procés pel qual la monarquia desenvolupava, tot i respectant el marc de la foralitat, llurs mecanismes d'afirmació. La consolidació de les dues juntes, abans esmentades, sense una interdependència directa, podia significar una major feblesa institucional del regne front a la monarquia.

Tanmateix els estaments, front a aquest avanç de l'autoritarisme reial, van a intentar mantenir les condicions del pactisme, esgotant totes les solucions possibles en el marc juridico-polític foral.

¹ Sobre aquestes Juntes i la seua institucionalització en les corts de 1645 es pot consultar GUÍA MARÍN, Ll. (1984): *Cortes del reinado de Felipe IV. Cortes valencianas de 1645*. pp. 138 i ss., València, 1984.

² Els capítols de les corts de Felip II en SALVADOR ESTEBAN, E. (1973): *Cortes valencianas del reinado de Felipe II*, València, 1973. Una aproximació a la problemàtica de la presentació dels contrafurs en aquest període la tenim en: SALVADOR LIZONDO, Mª D.: Observancia de los fueros en la época de Felipe II, Ier Congrès d'Administració valenciana: De la Història a la Modernitat, febrer de 1991, en premsa.

³ REGLA CAMPISTOL, J. (1956): *Felip II i Catalunya*, Barcelona, 1956. Obra reeditada en 1969 amb el títol: *Bandolers, pirates i hugonots a la Catalunya del segle XVI*; GARCÍA MARTÍNEZ, S. (1980): *Bandolers, Corsaris i Moriscos*, València, 1980.

⁴ BELENGUER CEBRIA, E. (1986): *La Corona de Aragón en la época de Felipe II*, Valladolid, 1986.

⁵ Sobre la qüestió: SALVADOR ESTEBAN, E. (1989): *Las Cortes de Valencia*, Congrès Las Cortes de Castilla y León en la Edad Moderna, Valladolid, 1989, pp. 735-821, i GUÍA MARÍN, Ll. (1991): *Les Corts Valencianes a l'Edat Moderna Les Corts de 1645*. Actes del Congrès, Les Corts a Catalunya, Barcelona, 1991, pp. 282-289.

Per la seua part estaran interessats en consolidar fòrums de representació política per a negociar des d'ells amb la monarquia, encara que això poguera contribuir a desvertebrar la institució de les Corts. Una condició indispensable era superar les dificultats que entranyava el progressiu distanciament del monarca, i el consegüent enfortiment polític de la institució virreinal. És per això que ja en les corts de 1564, els braços varen aconseguir que es reglamentés l'organització d'ambaixades a la cort. Exactament aquest no era un recurs nou ja que havia estat sistemàticament entrebancat pels virreis, si més no des dels inicis del regnat de Felip II, en la mesura que els estaments pretengueren resoldre els problemes polítics directament amb el rei. No es casual que siga en aquests moments quan es produeix una consolidació del protagonisme polític dels estaments (de les juntes d'electes) com a interlocutors del regne fora de corts, en detriment dels diputats.⁶

La normativa de 1564 era molt simple; els electes dels estaments, si és que aquests així ho havien concordat, es reunien amb els diputats i nomenaven un ambaixador, decidint les despeses que calia fer. No obstant el rei havia advertit en el seu decret que s'enviaren ambaixades sols en cas necessari. Acollint-se al decret reial els virreis continuarien essent un entrebanc, de vegades difícil de superar. Per ço, en 1585, els estaments exigiren el compliment del fur de 1564, denunciant les interferències virreinals. El fur de 1585 millorava la mecànica de formació d'ambaixades, però de nou el rei salvaguardaria la preeminència virreinal, imposant algunes condicions en el seu decret, "que abans de partir hagen de acudir al virrey, demanant lo remey sobre les coses que entenen fer embaixada; y no donant-lo dins deu dies puguen fer y facen embaixada...". A més el finançament de qualsevol ambaixada quedaria condicionat pel fur 138 de les mateixes corts, que limitava als diputats la possibilitat de disposar de quantitats a càrrec de fons de la Generalitat, per a "casos inopinats". Sols podrien ser tractats, com a tals, aquells que foren considerats així, nemine discrepante, pels estaments i els diputats; entenent a més que a l'estament militar haurien de concòrrer, com a mínim, vint-i-cinc dels seus membres; una vegada declarats així els casos inopinats, entre els que es trobaven els contrafurs, podien reunir-se els electes dels estaments i els diputats per a organitzar, si calia, una ambaixada. La normativa continuava permeten que els virreis poguessen interferir, a través de terceres persones, en el compliment de qualsevol dels requisits previstos, i impedir així la declaració d'un contrafur.

Tanmateix les ambaixades serien l'única via de connexió, fora de corts, entre el rei i els estaments, i poc a poc adquiriran una gran importància. Conflictes i frustracions no faltaren, a causa de l'actitud hostil de virreis, Audiència i fins i tot

---

⁶ Prova d'aquesta consolidació de les reunions estamentals, especialment de l'estament militar, i de les juntes d'electes, és la serie documental de l'Arxiu del Regne de Valencia (Serie Reial; Corts per estaments), que abarca des del volum 523 a 561 i que cronològicament compren des de 1542 a 1703).

del Consell d'Aragó, però era una alternativa, generada al sí de la societat estamental, per a disminuir els efectes negatius de l'absentisme reial i de la manca de convocatòries de corts.

La normativa per a la formació d'ambaixades seguirà en peu fins que, en 1645, es cree la Junta de Contrafurs. En 1604 s'havia intentat, inutilment, eliminar la limitació de que sols es pogués nomenar un ambaixador, al temps que es denunciaven, una vegada més, els obstacles per a la normal correspondència entre rei i súbdits, especialment quan es pretenia denunciar els contrafurs. És precisament a partir d'aquestes corts quan, per primera vegada, apareixen agrupats els contrafurs (al igual que en 1626 i 1645)⁷ en un apartat específic, individualitzats dels furs i actes de cort. Aixó indica la progressiva importància concedida pels estaments a aquests tipus de capítols i també quina és la dinàmica de les relacions entre els poders del regne i els poders reials en l'últim període foral.

Sens dubte la reparació de contrafurs mancava d'uns mecanismes segurs, i aixó s'havia evidenciat al menys des dels inicis del regnat de Felip II. Entre aquests esforços per a paliar el que era sentit com una greu deficiència del marc jurídic-polític de la foralitat, destaca la proposta dels tres braços, en 1626, de crear un Tribunal que entengués en contrafurs i del que formarien part l'arquebisbe de València, el regent de la Real Audiència, el portant-veus de general governador de València, el batle general i tres representants dels estaments, un per cada un d'ells. La seua institucionalització haguera significat, malgrat la presència dels més alts oficials reials, un gran triomf per als estaments, puix que la resolució dels contrafurs no dependria del rei i es decidiria al sí del regne. La normativa proposada (vint-i-sis capítols) impedia que els virreis poguessen actuar impunement, és per aixó que no seria aprovada pel rei. El País Valencià haguera comptat amb un alt tribunal, exclusivament dedicat a les transgressions de la legislació foral; la màxima aspiració dels estaments era que els assumptes judicials foren també denunciabls com a contrafurs, i no remesos a la via dels tribunals ordinaris. Aquest seria també un dels punts conflictius de la normativa aprovada en 1645; al capítol 16é es demanava la suspensió de les sentències i provisions judicials, quan foren demanades per contrafur, fins que es fés ambaixada i el rei resolgués. S'afegia la salvaguarda de que si en el termini de tres mesos no es produïa aquesta resposta es consideraria declarat en favor del regne. Tanmateix el decret reial obligava a remetre a la via de justícia qualsevol matèria judicial. En conjunt la normativa de la Junta de Contrafurs podia agilitzar la denúncia d'aquests. A proposta de qualsevol dels seus membres es podia convocar la Junta per examinar i resoldre la petició de contrafurs, que podia provenir de qualsevol persona o entitat del regne. Les seues resolucions s'havien de prendre per majoria i seria aquesta Junta la que, si així ho decidia, donaria al

⁷ CISCAR PALLARÉS, E. (1975): *Cortes Valencianas de Felipe II*. València, 1973. Per a les Corts de 1626. DE LARIO RAMÍREZ, D. (1973): *Cortes del reinado de Felipe IV*. *Cortes Valencianas de 1626*. València 1973. Per a les Corts de 1645 l'obra citada a la nota 1.

virrei deu dies de termini per a que reparara el greuge; finalitzat el termini es podia enviar una ambaixada al rei. Quedava, doncs, suprimit el nemine discrepante i superades les dificultats del quorum de l'estament militar. També la limitació d'enviar un sol ambaixador, introduïda en les corts de 1585, era suprimida. La Junta gaudia d'una gran autonomia, al marge definitivament dels diputats, que sols intervendrien, una vegada decidida l'ambaixada, en detalls tècnics i financers.

El fet que les corts de 1645 foren les darreres del règim foral feu que les normatives aprovades estiguessen en vigor durant tot el període posterior fins la Nova Planta. Pel que respecta a la Junta de Contrafurs, la seua trajectòria fou relativament estable, encara que desigual, si tenim en compte els èxits obtinguts. El seu principal inconvenient fou, pot-ser, que llurs competències es limitaven exclusivament als contrafurs, mentre que qualsevol altre assumpte més o menys important, era tractat per altres juntes d'electes, nomenades a l'efecte pels estaments. Tanmateix el fet que els poders del regne estigueren lliurant una batalla contra els avanços de l'autoritarisme monàrquic, i que en aquesta batalla les transgressions de la foralitat foren les que provocaren normalment l'iniciativa estamental, va fer que la junta d'electes competent, a partir de 1645, en les principals qüestions tractades pels estaments, fora la Junta de Contrafurs.⁸

La seua posada en marxa, tot just finalitzades les corts, es va fer en un ambient, si cal, més conflictiu del que podia ser inherent a la seua pròpia funció. A primers de desembre de 1645⁹ els estaments nomenaren els seus representants en la Junta de Contrafurs, així com en la Junta del Servei i en la Junta de la Custòdia i Guarda de la Costa¹⁰, es a dir les tres juntes que tenien un caràcter permanent.

No tardaria molt en tenir ocasió, la Junta de Contrafurs, d'entrar en acció. L'euforia posterior a les corts, provocada per l'esperança en la prodigalitat reial i pel convenciment que els furs i actes de cort serien aprovats, tal i com havien demanat els braços, es dissiparia molt prompte. El nou virrei, comte d'Oropesa, assessorat per dos membres valencians del Consell d'Aragó (En Cristofol Crespi de Valldaura i En Josep de Villanueva),¹¹ que romandran encara uns mesos a

⁸ Sobre la trajectòria de la Junta de Contrafurs poc abans de la Guerra de Successió: PÉREZ APARICIO, C. (1982). "El Proceso de consolidación de la Monarquía Autoritaria y la reacción foral valenciana. La Junta de Contrafurs" En *Mayans y la Ilustración*, Oliva 1982, pp. 331-151.

⁹ Juntes y Sitiades del Strenu Braç militar de la Ciutat y Regne de València desde sis de desembre de 1645 après immediatament de les Corts Generals celebrades per sa Magestat en dita Ciutat de València en avant, ARV, sèrie Reial, registre 539, pág. 248 i ss.

¹⁰ Sobre la Junta de la Custodia, GUÍA MARÍN, Ll. : El sistema defensivo del País Valenciano en la época de los Austrias: La Junta de Electos de la Costa. Congreso Histórico: *Ciudad y Mar en la Edad Moderna*, Cartagena, 1984. Inèdit. Els orígens d'aquesta Junta es remunten a les Corts de 1528, encara que la seua consolidació prové de les darreres Corts de Carles I, les de 1547 i 1552.

¹¹ Tots tres constituïren la Junta de Matèries de València que s'encarregaria dels assumptes pendents de les Corts i que actuaria a València durant tota la primera meitat de l'any 1646. Sobre l'actuació de la Junta: GUÍA MARÍN, Ll. (1984), pp. 158 i ss .

València per resoldre tots els assumptes pendents de les corts, s'enfrontarà ràpidament amb els estaments. El conflicte més greu fou el provocat per la revocació, en març de 1646, del privilegi de la Insaculació dels Oficis Majors de la Ciutat per ordre del virrei.¹² No seria l'únic, l'organització de la primera lleva del servei militar votat en corts ja s'havia fet amb moltes dificultats; la diferència de criteris entre els estaments, representats per la Junta del Servei, i el virrei, sobre com comptabilitzar, i reparar, les nombroses fugides, tenien com a teló de fons el retard en l'arribada de les decretacions dels capítols de cort, i en la sospita, que anava obrint-se entre els estaments, després de la supressió del privilegi de la insaculació, de que hi haurien modificacions.¹³ Aquesta sospita es confirmarà quan a finals de maig de 1646, arriben les decretacions. A partir d'aquest moment els estaments iniciaren una intensa activitat per replicar la decisió reial, sense que mai s'arribés a una solució satisfactòria; la conjuntura de 1648 (peste, persecució general del bandolerisme, perill d'invasió francesa, etc...)¹⁴ serviria per a deixar el tema definitivament ajornat, havent-se de conformar els estaments amb algunes concessions reials; aquestes concessions es farien per via de gràcia i no per via de decret de corts, i serien incorporades finalment al procés de corts, com adenda de les primeres decretacions; sempre foren susceptibles de ser revocades en qualsevol moment per la monarquia de forma unilateral.

La reacció estamental, a mitjans de 1646, no fou violenta, car estaven convençuts que després de llurs répriques, presentades al novembre, el rei modificaria una part de les decretacions en favor del regne; la resposta reial, al gener de 1647, obriria ja la porta a la confrontació sobre aquesta qüestió. Per tant, la conflictivitat estamental es centraria, en la segona meitat de 1646, per una banda en problemes relacionats amb la guerra, com fou la defensa de Lleida i la possible eixida de la guarnició valenciana de Tortosa cap a l'esmentada plaça¹⁵ per altra en tota una sèrie de greuges que contribuïren a crear un ambient hostil cap a la política de govern duta a terme pels poders reials. Entre els greuges estaven tots els produïts al voltant dels assumptes de la ciutat, que havien

¹² Sobre aquesta qüestió l'obra de CASEY, J. (1970): *La crisi general del segle XVII a València (1646-1648)*, Castelló 1970, continua essent el treball més complet.

¹³ L'organització de la primera lleva culminaria a mitjans del mes de març, en que els 1.200 soldats s'encaminaren cap a Tortosa. Les fugides, però, frustrarien l'optimisme del Virrei que exigirà dels Estaments la corresponent compensació. Per a qualsevol negociació els estaments exigiren l'arribada de les decretacions. Consulta de la Junta de Matèries de 4 d'abril de 1646, Arxiu de la Corona d'Aragó, Consell D'Aragó, Lligall 563, expedient 10/61.

¹⁴ Sobre els esdeveniments ocorreguts durant 1648: GUÍA MARÍN, Ll. (1984/2): *Dissidència política i repressió social al País Valencià a mitjan segle XVII*. Saitabi XXXIV, pp. 105-124. València, 1984.

¹⁵ La defensa de Lleida seria l'indicador de fins on havia arribat l'oposició als desseinis de la Monarquia. Felip IV demanà als valencians ajuda front a l'ofensiva francesa que es dirigia, a l'estiu de 1646, contra aquesta ciutat. Els Estaments eclesiàstic i militar consentiren, però la ciutat de València es negà, al·legant que no podia representar a l'estament reial; en realitat el que es volia era dificultar la gestió d'Oropesa, del que es tenien molts greuges, finalment la ciutat acataria l'Ordre Reial, pero els valencians no arribaren a Lleida per l'oposició del Sergent Major de les tropes de Tortosa.

provocat l'enviament d'ambaixadors de la pròpia ciutat a la cort.¹⁶ Tanmateix seran els contrafurs comesos pel governador de Castelló els que per primera vegada posaran en marxa, en juny de 1646, la Junta de Contrafurs.¹⁷ Abans, en tant que no havien arribat les decretacions reials, no hi havia una normativa pública, malgrat que la seua entrada en vigor calia referir-la legalment a la cloenda de les corts, el 4 de desembre de 1645. Ara ja es disposava d'aquestes decretacions, encara que no al gust dels estaments; en efecte, tal i com hem dit abans, sobre un dels furs més conflictius, el setge, s'havia donat un decret insatisfactori; en conjunt, però, els mecanismes previstos podien ser ja utilitzats.

La Junta de Contrafurs va decidir, el 8 de juny,¹⁸ iniciar els tràmits previstos, per a denunciar el contrafur comès pel governador de Castelló, al obligar a les viles i llocs pròxims, Castelló inclòs, a finançar el transport de cereals des de Peníscola fins a l'exèrcit reial, situat al regne d'Aragó. Conseqüentment s'acudiria al virrei, en forma d'ambaixada, per a que en el termini de deu dies remediara el contrafur i castigara el ministre responsable. Al dia següent, 9 de juny, es comunicaria, per part de la Junta, als jurats, justícia i consell de Castelló que s'havien posat en marxa els mecanismes per a resoldre el contrafur.

A aquest conflicte inicial s'afegeix un altre; en la sessió de 13 de juny es tracta en la Junta un nou contrafur: els justícies i jurats de les viles afectades (Castelló, Vilareal, Borriana, Almassora, Onda i altres) han estat arrestats i traslladats a València. Una nova ambaixada dona deu dies al virrei per a remediari-ho. Davant la situació la Junta decideix nomenar ambaixador, per acudir a la cort i denunciar els dos contrafurs, En Jaume Pertusa. No estava massa segura la Junta de que es respectés la normativa, puix que li recomana "cuyde lo més que li sia possible de ocultar sa persona procurant que no se li puga fer per ministre algú manament de que no execute la embaixada com se ha acostumat fer en altre ocasions".¹⁹ La comissió encarregada d'elaborar totes les instruccions inicià les seues reunions l'endemà dia 27.

Simultàniament el virrei, des de que va rebre, el dia 8, la denúncia del contrafur, anomenat dels bagatges, havia iniciat una ràpida gestió per aturar els estaments. Posà en coneixement del Consell d'Aragó els fets, i quasi a volta de correu una carta, de 18 de juny, signada pels regents i ministres de dit Consell que

¹⁶ Diverses foren les ambaixades que la ciutat va enviar a Madrid, des que en març de 1646 s'havia revocat la insaculació. La primera va ser la de Joan Francesc Aliaga de Tallada; la segona la de Joan Reig, que duraria fins a les darreries de 1646. Inmediatament després es va trametre un altra, la més nombrosa, encapsalada pel jurat Vicent Trilles, sempre tenint com a qüestió fonamental els conflictes amb el Virrei i la tan demanada restauració de la insaculació.

¹⁷ Les Actes de la Junta de Contrafurs es troben normalment a la serie de l'Arxiu del Regne abans esmentada (nota 6), *Corts per Estaments*; així mateix hi ha un volum (*Provisions dels elets de la observança dels furs, nomenats en les Corts de l'any 1645*, sig. Reial 638), que conté actes d'aquesta Junta des del 29 de maig de 1646 fins el 29 de febrer de 1648).

¹⁸ ARV, Reial, 638, fols. 1v-4r.

¹⁹ ARV, Reial 539; *Corts per Estaments, Junta de Contrafurs*; 26-VI-1646; fols 299r-299v.

encara romanien a Madrid (els altres seguien la cort, provisionalment situada a Zaragoza) comunicava que el rei havia declarat que els procediments fets pel governador de Castelló no implicaven cap greuje. La Junta de Contrafurs tindria notícia d'aquesta carta reial el 5 de juliol. El fet que s'hagués emés resolució sense haver escoltat abans el regne fou considerat com un nou contrafur i s'inicià de nou, per tercera vegada, el mecanisme previst a la normativa de 1645, de donar els deu dies al virrei, la qual cosa es faria el dia 6 de juliol, mentre s'acordava plantejar també aquest tercer contrafur, per mitjà de l'ambaixador en la cort, radicada, com hem dit, en Zaragoza.

Les instruccions per a Pertusa estigueren a punt l'onze de juliol, encomanant-li la resolució de tots tres contrafurs i recomanant-li, especialment, l'actitud que havia de seguir davant la previsible hostilitat dels ministres reials.²⁰

Com que el monarca estava a Zaragoza fou la "Junta de Matèries d'Aragó" (constituïda pel Bisbe de Màlaga i alguns membres del Consell d'Aragó com Baietola, Hortigas, i el Protonotari) la que prendria part en l'assumpte. El sis de juliol, sobre diversos papers (consulta del Consell d'Aragó, cartes del virrei, informes de l'Audiència, etc) elevarà una consulta al rei, recomanant que, donat que normalment les comunitats locals sempre contribuïen, malgrat llurs protestes, no es deuria "dejar perder esta regalia", i per tant calia rebutjar l'acceptació de que s'havia produït un contrafur en les actuacions del governador de Castelló. Sols calia considerar, per al futur, que en el cas de no haver carros disponibles per al transport, no es deuria obligar a contribuir amb diners (el motiu immediat que, en definitiva, havia provocat la protesta i per tant la intervenció de la Junta de Contrafurs) sinó procurar la prestació d'altres mitjans de transport.

La Junta de Matèries, coneixedora ja del nomenament de Pertusa com ambaixador, afegiria que encara que "es bien prohibir todas las embajadas que no fuesen por fracción de fuero (que es el caso en que está dispuesto poder hacerla)"²¹, no veia inconvenient en rebre Pertusa, ja que havia acudit a Zaragoza per resoldre altres assumptes personals i no sols com ambaixador de la Junta de Contrafurs; així si, advertia la Junta, qualsevol resolució l'hauria de rebre més tard, en València, i per via del virrei. Sens dubte encara pesava en l'ànim dels consellers de la monarquia l'opinió que sobre les ambaixades havien expressat uns anys abans, a propòsit de consentir-les o nó, "pues no por esto se priva vuestra magestad de mandar lo que más convenga a su real servicio."²²

La gestió de Pertusa seria complexa, per una banda la posada en llibertat, per part del virrei, de les autoritats municipals de les viles esmentades, motivaria una carta de la Junta de Contrafurs, el 8 d'agost, comunicant-li que per a facilitar les seues gestions no insistira en aquest contrafur, però per l'altra les dificultats

²⁰ La Junta de Contrafurs lliuraria una "Instrucció particular y secreta" a l'ambaixador sobre el particular (ARV, *Reial*, 638, fols. 15v-23v).

²¹ A.C.A.;C.A.; Llig. 1357; Exp. 36/2; Junta de Matèries d'Aragó al Rei; 6-VII 1646.

²² A.C.A.; C.A.; Llig. 589; Exp. 13; Consulta del Consell d'Aragó al Rei, 22-XI1636.

no faltaren i no es feren esperar, malgrat les cartes de recomanació per a diversos personatges de la cort; l'hostilitat dels ministres reials quedaria reflexada en la correspondència entre ambaixador i Junta de Contrafurs, que l'animarà a seguir amb la seua tasca amb la seguretat "que per lo bé de sa patria pasará per tot".²³ La realitat, però, era que la resolució reial es retardava i la contínua transgressió dels furs faria actuar de nou a la Junta de Contrafurs, que puntualment remetria noves instruccions a l'ambaixador. Entre els nous contrafurs realitzats destaquen: l'entrada, durant el mes de juliol, d'un jutge de l'Audiència, acompanyat d'alguacils, en la casa d'Eugeni de Caspe, canonge de la Catedral, contravenint totes les disposicions forals; l'execució, durant el mes d'agost, de la sentència de condemna galeres contra Pere Torres, estant pendent de confirmació per possible nul·litat; o el privilegi donat, durant el mes d'agost, a l'ofici de moliner de la Ciutat contra els interessos dels forners, i contra el privilegi del Pastim General concedit a la pròpia Ciutat.²⁴

Durant el mes d'octubre Jaume Pertusa sol·licitaria a la Junta de Contrafurs el tornar a València, davant dels pocs resultats i pel desplaçament de la cort, de nou, cap a Madrid. Simultàniament era denunciat, el 17 d'octubre, un altre contrafur, comparable per les seues conseqüències amb el de les exaccions exigides pel governador de Castelló; en aquest cas es tractava de l'ordre d'Oropesa per a la formació d'un batalló en persecució de bandits que hauria d'ésser finançat per les viles afectades. El 26 d'octubre es donaven els deu dies al virrei per a que reparés el contrafur. En les mateixes sessions²⁵ la Junta de Contrafurs denunciava oficialment, per primera vegada, el contrafur de la revocació del privilegi de la Insaculació de la Ciutat de València, que Oropesa havia ordenat durant el mes de març, i que a més havia estat exceptuat expressament de la confirmació general de privilegis de la Ciutat feta en corts; aquesta reserva fou coneguda quan arribaren les decretacions dels furs i actes de cort a finals de maig.

Sens dubte la posició del virrei en aquests moments era sumament delicada; l'enfrontament amb tots els sectors estamentals anava en augment i la coordinació d'aquests també. No és casual que la Junta de Contrafurs assumirà la defensa del privilegi de la Insaculació, implicant-se en els conflictes de la ciutat, que fins aleshores, malgrat tenir en part uns mateixos protagonistes, havien mantingut una certa dinàmica pròpia. Estaments, Ciutat, Diputació, Juntes d'electes estaven arribant a una mateixa posició de dissensió front als poders reials.

Els conflictes generats pels assumptes militars provocaren un nou enfrontament amb la Junta del Servei, i de retruc amb els estaments i especialment amb la Ciutat; la pretensió de la monarquia, a l'agost de 1646, de que la guarnició de Tortosa acudira a la defensa de Lleida, no va tenir la resposta esperada; ben al

²³ A.R.V.; *Reial* 638; Junta de Contrafurs a En Jaume Pertusa, 19 de setembre de 1646, fols. 31r-31v.

²⁴ *Ibidem*; fols. 13r-28r; sessions de la Junta de Contrafurs de 30 de juliol, 20 i 22 d'agost.

²⁵ *Ibidem*; fols 35r-36v; sessió de la Junta de Contrafurs de 17 d'octubre i foli 37v, certificatòria de l'ambaixada al Virrei.

contrari, el sergent major d'aquestes tropes, En Antoni de Rojas, s'oposaria a les ordres rebudes del virrei, al temps que la Ciutat argumentaria la impossibilitat legal de subscriure aquestes ordres. El mateix ambaixador Pertusa protestaria, davant de la cort, per les pressions que havia rebut Rojas, malgrat que realment no s'havia denunciat cap contrafur i que ell sols representava a la Junta de Contrafurs. Es evident que qualsevol interlocutor, que de alguna manera representava al regne, anava a assumir, contra tota norma, la defensa de qüestions diverses. Mesos després, la Junta del Servei faria altre tant; arribaria a demanar la concessió dels contrafurs, com a condició per a dur a terme la leva de 1647.²⁶

El mateix passaria amb el nou ambaixador del regne, nomenat per la Junta de Contrafurs, el 30 de desembre²⁷, una vegada finalitzada sense resultat l'ambaixada de Pertusa. En efecte, En Josep Sanz, canonge de la Seu de València i ardiacà d'Alzira, seria l'encarregat de gestionar a Madrid totes les reivindicacions estamentals, inclosos els contrafurs. La llista d'aquests anava en augment; no sols hauria de continuar amb la gestió dels que havia presentat Pertusa sinò que s'hauria d'encarregar dels contrafurs del Batalló en persecució de Bandolers i el de la Insaculació, a més d'altres nous que es produeixen, com la sentència de mort donada contra Josep Ermolau, al gener de 1647, el segrest de la moneda castellana d'un comerciant per part del Batle General, al mes de març, o els estancs fets per les autoritats reials en les cases de fira, al mes d'abril.²⁸

La presència d'En Josep Sanz en Madrid va ésser immediata. Al mes de gener ja presenta un memorial al rei, a propòsit del protocol a seguir pels diputats en el condol de la mort del Príncep.²⁹

Simultàniament, el dia 3 de gener, sense haver escoltat els arguments del regne, arriba una carta reial, comunicant que el Batalló no és contrafur. Així mateix una altra carta reial negaria el contrafur sobre l'actitud dels ministres reials contra el canonge Eugeni de Caspe. Dies després, el 26 de gener, s'envia per fi a València la resolució reial als contrafurs demanats per Pertusa mesos abans. Evidentment era negativa; l'única cosa que es deia en favor del regne fou que el governador de Castelló podia haver evitat el demanar diners, ja que la intenció reial era que es pagués el preu just i no el total de la despesa dels transport; aquesta havia estat ja la línia argumental de la consulta de la Junta de Matèries d'Aragó, feta el 6 de juliol.³⁰ Els estaments s'aprestaràn a replicar les resolucions reials,

²⁶ A la primavera de 1647 els estaments, mitjançant la Junta del Servei, reclamaran el reconeixement dels contrafurs dels bagatges i del Batalló, argumentant les repercussions econòmiques d'ambós contrafurs sobre la leva votada en Corts; ACA, CA; llig. 1357; expe. 54/3; memorial dels electes dels tres estaments; 14 de març de 1647.

²⁷ ARV; *Reial* 638; sessió de la Junta de Contrafurs de 30 de desembre de 1646; fols. 40r-40v.

²⁸ *Ibidem*; fols. 47v-48-r; 64v-67v i 67v-69r.

²⁹ Sobre aquesta qüestió, GUÍA MARÍN, Ll. (1988): "Precedències protocolàries i poder polític: algunes dades sobre la conflictivitat valenciana a mitjan segle XVII" *Homenatge al Prof. Sebastià García Martínez*, València, 1988, pp 43-53.

³⁰ Nota 21.

elaborant, durant el mes de febrer, noves instruccions per al seu ambaixador. En Josep Sanz presentaria un nou memorial, a primers de març, amb aquests contrafurs i tota la resta abans esmentada. El memorial seria remès pel rei, el 19 de març, al Consell d'Aragó per a que informés. La nova consulta del consell de 12 d'abril³¹ insistiria en una resposta negativa i consideraria l'assumepte liquidat, després de totes les resolucions reials prèvies; sols el comte d'Albatera, sense èxit, era partidari de que es declarés per contrafur l'exigència de diners per part del governador de Castelló. Tampoc el contrafur de l'empressonament de les autoritats municipals de les viles implicades era reconegut; els furs no prohibien explícitament aquests empresonaments i el costum donava molts exemples a favor. El Consell olvidava que tampoc els furs ho permetien i que els estaments sempre havien denunciat aquestes pràctiques com a greus transgressions de la legislació foral.

Sobre cap dels contraturs hi hauria un informe favorable. Al si del Consell d'Aragó les actituds com les d'Albatera eren minoritàries front a les d'altres membres, valencians també, partidaris d'afirmar l'autoritat reial, com En Cristòfol Crespi de Valladaura o En Pere de Villacampa. No és d'estranyar que durant tot el procés, i també en altres ocasions, les reivindicacions estamentals anaren acompanyades d'una recusació expressa de gran part del Consell d'Aragó, com a parcials i decididament desfavorables a les peticions del regne. Fins i tot es demanarà la inhabilitació per al càrrec per haver transgredit reiteradament la normativa de 1645.³²

La major part del Consell recomanaria ordenar la tornada immediata de l'ambaixador. Josep Sanz, però, romandria en la cort, on hauria de tractar, com hem dit, molts altres temes, entre ells la modificació de les decretacions dels furs i actes de cort de 1645; qüestió aquesta sobre la que presentaria un extens memorial, per encàrrec d'una junta especial dels estaments, en maig de 1647.³³ No es podia inferir un greuje tant evident als estaments, precisament en uns moments especialment conflictius pel que respecta a l'organització de la leva de 1647. Massa eren els problemes existents (Insaculació, decretacions, contrafurs, litigi de precedències amb els diputats, conflicte per la defensa de Lleida, etc..) com per afegir-ne d'altres.

No hi hauria de moment nova resposta sobre els contrafurs, malgrat que la Junta del Servei, per la seua banda, estaria insistint en la resolució favorable del contrafur dels bagatges i el del batalló, con a condició per a relitzar la leva. Era lògic que es dilatés aquesta resposta, essent com era negativa. Al capdavant el

³¹ ACA;CA; LLig. 1357; expd. 57/1-2; consulta del Consell d'Aragó al Rei de 12 d'abril de 1647.

³² "Y així ha de insistir lo dit embaixador en que no pугuen tenir la ma en estos negocios los dits regents provincials...."; "... y los dits contrafurs los cometeren los dits regents ab la dita lletra y declaració, y per consegüent encorregueren en la pena de privació de ofícis y altres, conforme al fur de les últimes Corts, per hom no poden tractar causa, en que si la tratasen vindrien a ser jutgats i reos". (ARV, Reial-638, fol.55-60r; sessió de la Junta de Contrafurs de 15 de febrer de 1647.

³³ ACA, CA; llig. 1357; expd. 56/11; Memorial d'En Josep Sanz, maig 1647.

virrei aconseguiria trencar l'oposició estamental i situar en Tortosa els soldats previstos.³⁴

La Junta de Contrafurs continuaria reunint-se i mantenint un contacte epistolar amb En Josep Sanz. A finals d'abril, al dia 23, es reunia per enviar-li noves instruccions, reunió que es continuaria el 6 i 10 de maig.³⁵ Tanmateix l'assumpte dels contrafurs, recurrent en les negociacions entre estaments i poders monàrquics durant els mesos posteriors, havia quedat, en la pràctica, definitivament liquidat a partir de la consulta del Consell d'Aragó de 12 d'abril, malgrat que d'aquesta consulta no hi hagués una resolució pública immediata.

Durant el mes de juliol En Josep Sanz sol·licitarà permís a la Junta de Contrafurs per a tornar a València; mentre es discutia al seu si acceptar o no la finalització de l'ambaixada, se li encarregaria que procurés obtenir "tant prest com sia possible una certificatoria de les declaracions que se han fet declarant que no son contrafurs aqueixos dels quals lo Regne ha suplicat la reparació a sa Magestat"³⁶; la consciència del fracàs era evident; després d'un any de litigi poca cosa havia aconseguit la Junta de Contrafurs, tant sols havia participat en una movilització prou generalitzada de tots els sectors estamentals front a la política duta a terme pels poders monàrquics. La complexitat de les relacions entre rei i regne, amb la guerra com a teló de fons havien propiciat que d'altres assumptes (insaculació, decretacions,...) desplaçaren la qüestió dels contrafurs, com a prioritària, tant per a la monarquia (més preocupada per la leva i pels assumptes de la ciutat o de les decretacions dels furs), com per als mateixos estaments, que haurien de diversificar llurs línies de pressió. No per això deixaren d'ésser conscients, els estaments, de la importància d'algun dels contrafurs (Bagatges i Batalló), ja que eren un precedent perillós per a fer innecessària la futura convocatòria de corts; efectivament, la monarquia estava obligant a uns serveis militars, que sols podien ofertar-se en corts.³⁷ Tanmateix els poders reials sols estaven aprofundint en un trajectòria encetada durant la dècada dels trenta, per la qual les comunitats locals havien estat sistemàticament obligades a diverses prestacions, amb la col·laboració dels jutges de l'Audiència.³⁸

La frustració produïda en la Junta de Contrafurs, per l'actitud reial, pot explicar, en part, la seua inhibició en els greus contrafurs de 1648, denunciats sols anys després, i pot explicar el fet de que en 1650 haguera d'ésser compel·lida pels

³⁴ A final del mes d'abril els Estaments claudicaren, no tant per la concessió, per via de gracia d'algunes decretacions, sinó pel perill d'una ofensiva francesa directament contra Tortosa. Les exigències estamentals quedarien pendents fins la campanya de 1648.

³⁵ ARV, *Reial* 539; fols. 394r i ss.; Sessions de la Junta de Contrafurs de 23 d'abril, i 6 i 10 de maig de 1647.

³⁶ ARV; *Reial* 638; fols 72v-75v; Junta de Contrafurs a En Josep Sanz.

³⁷ "... y si estos dos contrafurs restasen en peu, seria lo mateix que fer a sa Magestat fora de Corts un servici molt superior als que se han acostumat fer en elles, ab que sa Magestat de ara en avant no tindria per a que celebrar-les al dit Regne..."; ARV, *Reial*-638; fols 55v-60r; Sessió de la Junta de Contrafurs.

³⁸ CASEY, J. (1981): *El regne de València al segle XVII*, pp. 255 i ss. Barcelona, 1981.

propis estaments a reunir-se.³⁹ No obstant, durant la segona meitat del segle, assolirà un gran protagonisme; en diverses ocasions la Junta de Contrafurs tindria actuacions resonants, com foren les ambaixades del Senyor de Gilet o d'En Gaspar Grau d'Arellano. En aquestes ocasions algunes de les seues denúncies seran escoltades, especialment si feien referència a la defensa dels privilegis dels grups dominants. La seua primera actuació havia estat, sens dubte, condicionada per una política de guerra.

---

³⁹ ARV; *Reial* 540; fols, 266r-267r; Sessió de l'Estament Militar de 16-IX-50, en que es demanava la reunió de la Junta de Contrafurs, puix que feia temps que no es convocava. Si aquesta no ho feia l'Estament militar acordava romandre reunit permanentment fins que la Junta es reunira i prenguera acords sobre diversos assumptes pendents. La Junta es reuniria a l'endemà dia 17, i entre els seus membres encara hi figuren alguns noms que habien estat objecte d'una forta repressió durant 1648.

